

การถ่ายสำเนาเอกสารงานวรรณกรรม กับค่าตอบแทนลิขสิทธิ์

เบญจา รุ่งเรืองศิลป์*

จากการที่ได้มีโอกาสร่วมเป็น คณะทำงาน กำหนดรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการจัดเก็บ ค่าลิขสิทธิ์งานวรรณกรรม ในคณะอนุกรรมการ พิจารณาการดำเนินงานขององค์การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ และสิทธินักแสดงมาตั้งแต่ ต้นปี 2545 นั้น ทำให้มีโลกทัศน์เรื่องลิขสิทธิ์ (Copyright) และการใช้งานโดยธรรม (Fair Use) ในมุมมองที่ชัดเจนขึ้น ทั้งที่มาจาก การประชุมปรึกษาหารือในคณะทำงานฯ การเข้า ร่วมสัมมนาทางวิชาการ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ร่วมกันกับบุคคลหลากหลายอาชีพในแวดวง วรรณกรรม และผู้เชี่ยวชาญลิขสิทธิ์จากต่าง ประเทศ โดยมีสำนักลิขสิทธิ์กรมทรัพย์สิน ทางปัญญา ทำหน้าที่เป็นองค์กรหลักในการ ดำเนินงานข้างต้น

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 บททั่วไป มาตรา 4 อธิบายความหมายของ “วรรณกรรม” ว่าหมายถึง งานนิพนธ์ที่ทำขึ้น ทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ และให้หมายความรวมถึงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วย

ส่วน “การทำซ้ำ” หมายความรวมถึง คัดลอกไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ เลียนแบบ ทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือ บันทึกเสียงและภาพ จากต้นฉบับ จากสำเนา หรือจากโฆษณาในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

ดังนั้นในภาพรวมที่ผู้เขียนกล่าวถึงงาน วรรณกรรมและการทำซ้ำในบทความต่อไปนี้ จึงมีความหมายครอบคลุมตามพระราชบัญญัติ และวัตถุประสงค์ที่นำมาเล่าสู่กันฟัง ประการ แรก... เพื่อแนะนำทำความเข้าใจกับบทบาท ของคณะทำงานกำหนดรูปแบบและวิธีการ บริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานวรรณกรรม ประการที่สอง... เพื่อย้ำเตือนชาวบรรณารักษ์ ทั้งหลายในเรื่องการใช้งานโดยธรรม และ ประการสุดท้าย การหยิบยกประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับห้องสมุดมานำเสนอ น่าจะเป็นช่องทางที่ จะมีการระดมความคิดเห็น สะท้อนความ ต้องการของกลุ่มต่างๆ ที่สามารถนำไปขยาย ผลต่อ หรือประมวลเป็นความคิดเห็นของ ส่วนรวมได้

* บรรณารักษ์ ฝ่ายบริการผู้อ่าน สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนึ่งคณะทำงาน หนึ่งองค์กร

องค์ประกอบคณะทำงานกำหนดรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานวรรณกรรม

1. นายประภัสสร เสวิกุล นายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย	ประธาน
2. รองศาสตราจารย์อรพรรณ พันธ์พัฒนา ผู้อำนวยการ ศูนย์กฎหมายเพื่อประชาชน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	รองประธาน
3. นางสาวพรทิพย์ งามพร้อมพันธุ์ ผู้แทนจากสมาคมผู้จัดพิมพ์และ ผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย	คณะทำงาน
4. นายสืบศักดิ์ ศิริจรรยา ผู้แทนจากสมาคมนักแปลและล่ามแห่งประเทศไทย	คณะทำงาน
5. นางสาวทัศนีย์ คล้ายกัน นักประพันธ์ เจ้าของนามปากกา "อาริตา"	คณะทำงาน
6. นายบุรพา อารัมภีร นักประพันธ์ เจ้าของนามปากกา "บุรพา"	คณะทำงาน
7. นายจิตติ หนูสุข ผู้แทนจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย	คณะทำงาน
8. นางเบญจมา รุ่งเรืองศิลป์ บรรณารักษ์ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะทำงาน
9. นายเทียนชัย ปิ่นวิเศษ ผู้อำนวยการประจำประเทศไทย สมาพันธ์ผู้สร้างภาพยนตร์ แห่งสหรัฐอเมริกา	คณะทำงาน
10. นายรุทร นพคุณ นักกฎหมาย สำนักงานกฎหมายดำเนิน สมเกียรติ และบุญมา	คณะทำงาน
11. นางสาวนุสรุภา กาญจนกุล หัวหน้าส่วนคุ้มครองลิขสิทธิ์ สำนักลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา	คณะทำงานและเลขานุการ
12. นางสาวจิตติมา ศรีถาวร เจ้าหน้าที่สำนักลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่ มีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาระบบ รูปแบบ และวิธีการที่มีประสิทธิภาพของประเทศต่างๆ ในการบริหารการจัดเก็บลิขสิทธิ์ในงานวรรณกรรม

2. พิจารณาหาแนวทางที่เหมาะสม เพื่อกำหนดรูปแบบวิธีการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานวรรณกรรมที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทย เพื่อรายงานคณะอนุกรรมการพิจารณาการดำเนินงานขององค์การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง

3. เสนอแนะคณะอนุกรรมการพิจารณาการดำเนินงานขององค์การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง เกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่จะเป็นอุปสรรคต่อการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงานวรรณกรรม

4. เรียกให้บุคคลใดๆ มาให้ถ้อยคำ หรือส่งเอกสารข้อมูล และความเห็นจากหน่วยงานหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

5. ดำเนินการอื่นๆ ตามที่คณะอนุกรรมการพิจารณาการดำเนินงานขององค์การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดงมอบหมาย

แนวทางการดำเนินงาน

คณะทำงานได้วางกรอบการพิจารณาการบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์งานวรรณกรรมไว้ 2 กรณี ได้แก่ การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์จากการทำซ้ำโดยการถ่ายสำเนาเอกสาร และการบริหารการจัดเก็บจากการให้เช่างานวรรณกรรม แต่เนื่องจากสิทธิในการให้เช่างานวรรณกรรมนอกเหนือจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นสิทธิที่มีได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 จึงต้องศึกษารายละเอียด และแนวทางปฏิบัติจาก

ต่างประเทศเพิ่มเติม เช่น ประชาคมยุโรป มีองค์กรดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนจากการยืมหนังสือในห้องสมุด เป็นต้น ดังนั้นในระยะแรกจะมุ่งพิจารณาการทำซ้ำโดยการถ่ายสำเนาเอกสาร ซึ่งเป็นสิทธิของเจ้าของงานวรรณกรรมที่ได้รับการรองรับไว้แล้วตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ตลอดจนกำหนดแนวทางในการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนดังกล่าวสำหรับประเทศไทยต่อไป ซึ่งพบว่าในต่างประเทศ มีการนำเอาระบบบริหารการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์มาเป็นมาตรการเสริมในการให้ความคุ้มครองสิทธิในการทำซ้ำแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ โดยเจ้าของลิขสิทธิ์ได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นองค์กรจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ขึ้น เพื่อเป็นตัวแทนในการจัดเก็บค่าตอบแทนในนามของเจ้าของลิขสิทธิ์ และสามารถดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากกว่าการจัดเก็บโดยเจ้าของลิขสิทธิ์แต่ละราย ดังนั้นการจัดตั้งองค์กรนี้ในประเทศไทยจึงมีความเป็นไปได้สูง และจะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งในการให้ความคุ้มครองสิทธิในการทำซ้ำแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ เช่นเดียวกับที่มีการจัดตั้งบริษัทจำกัด และกำหนดมาตรการป้องกันปราบปรามในงานดนตรีกรรม

ภารกิจในรอบ 1 ปี

- การประชุมคณะทำงานฯ รวม 4 ครั้ง

สรุปประเด็นการพิจารณา :-

1. ประเภทของวรรณกรรมที่จัดเก็บลิขสิทธิ์
  - 1.1 เฉพาะหนังสือ
  - 1.2 เฉพาะหนังสือ วารสาร และนิตยสาร
  - 1.3 เฉพาะหนังสือ วารสาร นิตยสาร และแผนที่
  - 1.4 ทุกประเภท

2. หลักเกณฑ์ในการจัดเก็บ
  - 2.1 ผู้จัดเก็บต้องเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หรือตัวแทนของเจ้าของลิขสิทธิ์วรรณกรรม
  - 2.2 ลิขสิทธิ์การถ่ายเอกสารจะเก็บได้เฉพาะที่ทำเพื่อจำหน่ายจ่ายแจก
  - 2.3 การเก็บค่าลิขสิทธิ์การถ่ายเอกสารวรรณกรรม เก็บได้เฉพาะหลังจากกฎหมายประกาศใช้ ไม่มีสิทธิเก็บย้อนหลัง
  - 2.4 การถ่ายเอกสารใช้ส่วนตัว ไม่ต้องเสียค่าลิขสิทธิ์
  - 2.5 การถ่ายเอกสารบางส่วน เพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิง หรือประกอบการเรียนการสอนที่ไม่จำหน่าย ไม่ต้องเสียค่าลิขสิทธิ์
3. สถานที่ วิธีการและระบบการจัดเก็บ
  - 3.1 สถานที่จัดเก็บ
    - ร้านรับถ่ายเอกสาร
    - ห้องสมุด
    - สถาบันที่มีบริการถ่ายเอกสาร
  - 3.2 วิธีการจัดเก็บ และระบบการจัดเก็บ
    - ลงทะเบียนเอกสารที่ต้องจัดเก็บ
    - ประทับตราเอกสารที่จัดเก็บ
    - ออกใบเสร็จค่าจัดเก็บ+ภาษีมูลค่าเพิ่ม
4. อัตราค่าจัดเก็บ
  - 4.1 1 - 10 ชุด หน้าละ....
  - 4.2 11 - 100 ชุด หน้าละ....
  - 4.3 การตั้งอัตราต้องประชุม 3 ฝ่าย : ตัวแทนเจ้าของลิขสิทธิ์กรมทรัพย์สินทางปัญญา และตัวแทนผู้ใช้

5. บทลงโทษ
  - 5.1 โทษปรับสถานเดียว
  - 5.2 ปรับ 50 เท่าของผลประโยชน์ที่ผู้ละเมิดได้
  - 5.3 ปรับ 50 เท่าของผลประโยชน์ที่ผู้ถูกละเมิดเสียหาย
  - 5.4 ปรับ ตามทั้ง 2, 3 แล้วแต่อย่างไหนจะมากกว่ากัน
  - 5.5 การตั้งอัตราค่าปรับควรประชุม 4 ฝ่าย : ตัวแทนเจ้าของลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา ตัวแทนผู้ใช้ และศาล
6. การประกาศการจัดเก็บและการจับกุมผู้ละเมิด
  - 6.1 การจัดเก็บลิขสิทธิ์จากการถ่ายเอกสารงานวรรณกรรม ต้องประกาศล่วงหน้าอย่างน้อย 3 เดือน
  - 6.2 การประกาศต้องประกาศ ดังนี้
    - ประกาศทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ให้นุคคลทั่วไปทราบ
    - แจ้งร้านถ่ายเอกสาร ห้องสมุด สถาบันที่มีการถ่ายเอกสาร หรือสถานที่ๆ มีการถ่ายเอกสาร ตำรวจ อัยการ ศาล เป็นต้น
  - 6.3 การจับผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ครั้งแรก ควรปรับเท่าความเสียหายที่เกิดขึ้น ครั้งต่อไป จึงปรับ 50 เท่า
    - แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับผู้เชี่ยวชาญลิขสิทธิ์ขององค์กรจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์ในงาน วรรณกรรมจากต่างประเทศ คือ
      - Ms. Caroline Morgan, Corporate Counsel - Copyright Agency Limited ประเทศออสเตรเลีย

- Mrs. Tarja Koskinen - Olsson, CEO
of KOPIOSTO : Copyright Society ประเทศ
ฟินแลนด์

สรุปสาระสำคัญ :-

ในประเทศออสเตรเลีย มีการอนุญาต
โดยบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งกำหนดไว้ใน
กรณีการทำข้างงานของโรงเรียน มหาวิทยาลัย
และสถาบันการศึกษาอื่นๆ โดยมีองค์กร
Copyright Agency Limited (CAL) ทำ
หน้าที่จัดเก็บค่าตอบแทนแทนเจ้าของลิขสิทธิ์
ในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียก็จะมีระบบ
กฎหมาย และมีวิธีจ่ายค่าตอบแทนจากการ
ทำซ้ำหลายรูปแบบ เช่น จ่ายผ่านระบบภาษี
ที่จัดเก็บจากเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการ
ทำซ้ำ เช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องโทรสาร
เครื่องพิมพ์ เครื่องสแกนเนอร์ เป็นต้น ผู้ผลิต
หรือผู้นำเข้าอุปกรณ์เครื่องมือทำสำเนาเป็นผู้
มีหน้าที่ต้องจ่ายภาษีนี้ นอกจากนี้ผู้ประกอบการ
ที่มีการทำซ้ำในปริมาณมาก เช่น โรงเรียน
มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา/การค้นคว้า
วิจัย และร้านถ่ายเอกสารต้องจ่ายภาษี
ผู้ประกอบการด้วย ที่ประเทศเดนมาร์กมีการ
แบ่งสรรค่าตอบแทนให้เจ้าของสิทธิแต่ละคน
โดยพิจารณาจากชื่อหนังสือ หรือที่ประเทศ
สหรัฐอเมริกามีการอนุญาตแบบเหมา โดยผู้ใช้
สามารถทำซ้ำหนังสือในรายการงานสร้างสรรค์
ขององค์กรจัดเก็บได้ไม่จำกัดจำนวน แต่ต้อง
จ่ายค่าธรรมเนียมรายปี เป็นต้น

• สัมมนาทางวิชาการของกรมทรัพย์สิน
ทางปัญญา ดังนี้

ครั้งที่ 1

เรื่อง การแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์
วันที่ 7 มีนาคม 2545
สถานที่ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

สรุปผลการสัมมนา :

คณะอนุกรรมการพิจารณาคำดำเนินงานฯ
ได้ร่างบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารการจัดเก็บ
ค่าลิขสิทธิ์และสิทธินักแสดง โดยเพิ่มเติมเป็น
หมวดที่ 4 ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ มีการ
เพิ่มบทนิยามค่า และเพิ่มความในมาตรา 60
ซึ่งผู้เข้าสัมมนาได้ร่วมกันพิจารณาประเด็นที่
ควรแก้ไข และมีความเห็นว่าควรจัดเก็บเฉพาะ
สิทธิทำซ้ำและเผยแพร่ต่อสาธารณชน สำหรับ
สิทธิการเช่านั้นยังไม่มีผลสรุป และมีความ
เห็นเรื่ององค์กรจัดเก็บเป็น 2 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายเจ้าของลิขสิทธิ์ต้องการให้องค์กร
จัดเก็บมากกว่าหนึ่งองค์กรต่อหนึ่งประเภทงาน
เพื่อจะได้มีทางเลือกในการเข้าเป็นสมาชิก โดย
ให้สามารถต่อรองเรื่องอายุสัญญาและให้รัฐ
เข้ามาดูแล

2. ฝ่ายผู้ใช้งานลิขสิทธิ์ต้องการให้มีเพียง
องค์กรเดียวต่อหนึ่งประเภทงานเพื่อจัดปัญหา
ความซ้ำซ้อนในการจัดเก็บ

ส่วนค่าตอบแทนควรคำนึงถึงความเป็น
ธรรม และเป็นไปตามกลไกตลาด สำหรับ
ความถี่ในการจัดสรรค่าสิทธิเห็นว่าควรจ่าย
เป็นรายเดือน

ครั้งที่ 2

เรื่อง การใช้ลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรมและ
การบริหารการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์
จากการถ่ายเอกสารงานวรรณกรรม

วันที่ 31 กรกฎาคม 2545
สถานที่ โรงแรมโนมา

สรุปผลการสัมมนา :-

ผู้เข้าสัมมนาอภิปรายเรื่องอายุการคุ้มครอง
ซึ่งตามนัยแห่งมาตรา 2 ของอนุสัญญากรุงเบอร์น
จะมีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ และมีอยู่

ต่อไปอีกเป็นเวลาเจ็ดสิบปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย โดยไม่คำนึงถึงวันที่ได้นำงานออกปรากฏต่อสาธารณชนโดยชอบด้วยกฎหมาย (ในประเทศไทยมาตรา 19 กำหนดเวลาห้าสิบปี) ส่วนประเด็นการจัดตั้งองค์กรจัดเก็บได้กล่าวถึงกฎหมายของต่างประเทศที่กำหนดให้มีองค์กรเดียว บางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา บราซิล ได้ท้วง อัจฉริยะหลายองค์กร แต่ไม่ได้บังคับให้เป็นสมาชิก ซึ่งในการปฏิบัติจะมีหนึ่งองค์กรต่อหนึ่งสิทธิ ในเรื่องการกำกับดูแลองค์กรเห็นว่า ควรจัดทำรายงานประจำปี แสดงผลการดำเนินการจัดเก็บค่าตอบแทนและงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนทราบและตรวจสอบได้

ผลจากการประชุมหารือในคณะทำงานฯ การศึกษารูปแบบการบริหารในระดับสากล และผลสรุปของการสัมมนา ล้วนมีปัญหาและคำถาม ที่ต้องมีการสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์อีกมาก มีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงกฎหมายและบทลงโทษ พิจารณารูปแบบของการละเมิดทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อนักเขียน สำนักพิมพ์ ร้านเช่าหนังสือ ธุรกิจหนังสือ ผู้ประกอบการถ่ายเอกสาร สถาบันการศึกษา ห้องสมุด และกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของคนไทย ตลอดจนเรื่อง การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลในวงกว้าง ซึ่งยังหาข้อสรุปที่ลงตัวไม่ได้ ทำให้คณะทำงานฯ ไม่สามารถนำเสนอข้อมูลการบริหารสิทธิที่ถูกต้อง สมบูรณ์ เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบันด้วยระยะเวลาสั้นๆ ได้ และอาจต้องนำรูปแบบและระบบการอนุญาตของประเทศต่างๆ มาผสมผสานกันเพื่อสร้างความสะดวก ไม่ก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้ใช้ นับได้ว่าเป็นจุด

เริ่มต้นที่ดีของผู้สร้างสรรค์งาน ที่ไม่น่าจะเป็นเพียงแค่ความฝัน...

กฎหมายลิขสิทธิ์สำหรับบรรณารักษ์

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 และกฎกระทรวง (พ.ศ. 2540) ประกอบด้วยบททั่วไป 8 หมวด 6 ส่วน และ 78 มาตรา ซึ่งบรรณารักษ์ควรได้อ่านอย่างละเอียดและจัดหาเข้าห้องสมุดเป็นคู่มือในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ มาตราสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของห้องสมุดอันเกี่ยวกับงานลิขสิทธิ์ และพิจารณาความชอบด้วยกฎหมาย มีดังนี้

● มาตรา 6 - 7 งานอันมีลิขสิทธิ์

มาตรา 6 งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ ของผู้สร้างสรรค์ไม่ว่างานดังกล่าวจะแสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างไร

การคุ้มครองลิขสิทธิ์ไม่คลุมถึงความคิดหรือขั้นตอน กรรมวิธีหรือระบบ หรือวิธีใช้หรือทำงาน หรือแนวความคิด หลักการ การค้นพบ หรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์

มาตรา 7 สิ่งต่อไปนี้ไม่ถือว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้

(1) ข่าวประจำวัน และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นเพียงข่าวสารอันมิใช่ในงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ

(2) รัฐธรรมนูญ และกฎหมาย

(3) ระเบียบ ข้อมบังคับ ประกาศ คำสั่ง คำชี้แจง และหนังสือโต้ตอบของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น

(4) คำพิพากษา คำสั่ง คำวินิจฉัย และรายงานของทางราชการ

(5) คำแปลและการรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ตาม (1) ถึง (4) ที่กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่นจัดทำขึ้น

● มาตรา 15 การคุ้มครองลิขสิทธิ์

กล่าวถึงเจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมมีสิทธิแต่ผู้เดียว ในเรื่องการทำซ้ำหรือดัดแปลง การเผยแพร่ต่อสาธารณชน การให้เช่าต้นฉบับ หรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ไลต์ทัศนวัสดุ เป็นต้น

● มาตรา 19 อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์

กล่าวถึงลิขสิทธิ์มีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลา 50 ปี นับตั้งแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

● มาตรา 27, 31 การละเมิดลิขสิทธิ์

กล่าวถึงการทำซ้ำหรือดัดแปลง การเผยแพร่สาธารณชน การมิไว้เพื่อขาย เสนอขาย ให้เช่า เสนอให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอให้เช่าซื้อ การแจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ เป็นต้น

● มาตรา 32 - 34, 43 ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

มาตรา 32 การกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัตินี้ หากไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ภายใต้บังคับบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามวรรคหนึ่งมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำดังต่อไปนี้

(1) วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร

(2) ใช้เพื่อประโยชน์ของตนเองหรือเพื่อประโยชน์ของตนเองและบุคคลอื่นในครอบครัว หรือญาติสนิท

(3) ดิขมิวจารณ์หรือแนะนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น

(4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชน โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น

(5) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย หรือในการรายงานผลการพิจารณาดังกล่าว

(6) ทำซ้ำ ดัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏโดยผู้สอน เพื่อประโยชน์ในการสอนของตนเอง อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร

(7) ทำซ้ำ ดัดแปลงบางส่วนของงาน หรือดัดทอน หรือทำบทสรุปโดยผู้สอน หรือสถาบันศึกษา เพื่อแจกจ่ายหรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียนหรือในสถาบันศึกษา ทั้งนี้ ต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อหากำไร

(8) นำงานนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ

มาตรา 33 การกล่าว คัดลอกเลียน หรืออ้างอิงงานบางตอนตามสมควร จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ถ้าได้ปฏิบัติตาม มาตรา 32 วรรคหนึ่ง

มาตรา 34 การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์ของห้องสมุด ซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้มีให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากการทำซ้ำนั้นมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร และได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) การทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น

(2) การทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษา

มาตรา 43 การทำซ้ำเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติราชการโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายหรือตามคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าว ซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติและที่อยู่ในความครอบครองของทางราชการ มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ถ้าได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง

สิ่งที่ดีที่สุดคือติดต่อขอรับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับสมบูรณ์ได้ที่..... สำนักลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา ถนนสนามบินน้ำ จังหวัดนนทบุรี

ห้องสมุดกับบริการถ่ายเอกสาร : คู่รักตลอดกาล

ปัจจุบันห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทุกสถาบัน ให้ความสำคัญกับบริการถ่ายเอกสารในห้องสมุดเป็นอย่างยิ่ง ด้วยพฤติกรรมการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียนเปลี่ยนไปจากเดิมมาก การทำสำเนาเอกสาร/ตำราเรียน/สิ่งพิมพ์อื่นๆ กลายเป็นกิจวัตรประจำวันที่เข้ามาทดแทนการจดบันทึก การคัดลอก การใช้เวลาค้นคว้าในห้องสมุด หรือแม้แต่เวลาในชั้นเรียน แต่มีสักกี่คนที่มีความเข้าใจในฐานะเป็นผู้ใช้งาน

อันมีลิขสิทธิ์ ในขอบเขตการให้บริการของตน หรือขอใช้บริการที่ชอบด้วยกฎหมาย ผู้เขียนมีกรณีตัวอย่างที่ รองศาสตราจารย์ธัชชัย ศุภผลศิริ ได้บรรยายไว้ให้แก่ชาวบรรณารักษ์ และอธิบายความอิงเกณฑ์ที่กฎหมายบ่งว่าเป็นการกระทำที่อาจจะเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ได้หรือไม่ เพียงใด ดังนี้

? **สำเนาพิมพ์ส่งหนังสือมาให้พิจารณา** สั่งซื้อ ห้องสมุดได้ถ่ายเอกสารไว้ แล้วส่งหนังสือคืน พร้อมกับแจ้งว่าไม่ประสงค์จะสั่งซื้อ

แนวพิจารณา การกระทำดังกล่าวมีผลให้สำนักพิมพ์สูญเสียประโยชน์ทางการค้าอย่างชัดเจน ห้องสมุดไม่จำเป็นต้องทำซ้ำ เพราะสามารถจัดซื้อได้อยู่แล้ว จะอ้างประโยชน์จากข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไม่ได้

? **บอกรับวารสารบางรายการ** แล้วถ่ายเอกสารหนึ่งชุดหรือมากกว่า ส่งไปให้ห้องสมุดอื่น แลกกับสำเนาวารสารที่ห้องสมุดอื่นบอกรับแล้วถ่ายเอกสารส่งมาให้

แนวพิจารณา กรณีนี้เป็นการล่อแหลมต่อการละเมิดลิขสิทธิ์เป็นอย่างยิ่ง และไม่ควรกระทำ ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายไม่ถือว่าการกระทำของห้องสมุดที่มุ่งหลีกเลี่ยงการบอกรับ (Subscription) หรือการซื้อตามปกติ เป็นการกระทำที่เป็นการใช้โดยเป็นธรรม

? **ห้องสมุดรับถ่ายเอกสารใดๆ ที่มีผู้มาขอ** ให้ดำเนินการ โดยคิดค่าบริการเป็นรายหน้า

แนวพิจารณา ห้องสมุดคงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะให้บริการแก่ผู้ใช้ห้องสมุด แต่บริการถ่ายเอกสารซึ่งเป็นการทำซ้ำวิธีหนึ่งนั้นควรมีข้อจำกัด เช่น

- หลีกเลี่ยงการดำเนินการให้กับหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์ในทางการค้า หากำไร

- มีคำขอให้ถ่ายเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้ให้บริการ

- จำกัดจำนวนถ่ายเอกสาร (ผู้เขียนได้รับทราบข้อมูลมาว่า สามารถกระทำไม่เกินหนึ่งบทความจากวารสาร หรือหนึ่งบทจากหนังสือ หรือปริมาณไม่เกินร้อยละ 10 ทั้งนี้ไม่มีที่ยืนยันที่ชัดเจน)

- ห้องสมุดไม่ควรดำเนินการถ่ายเอกสารเอง แต่อาจให้บุคคลภายนอกมาใช้สถานที่ให้บริการในลักษณะที่ไม่ให้เป็นที่เข้าใจว่าห้องสมุดส่งเสริมการถ่ายเอกสาร หรือหาประโยชน์จากการให้บริการ

- ห้องสมุดควรมีป้ายประกาศติดไว้ที่บริเวณเครื่องถ่ายเอกสารนั้น ให้มีข้อความเป็นคำเตือน (Warning) เกี่ยวกับการละเมิดลิขสิทธิ์ รวมถึงการปฏิเสธความรับผิดชอบของห้องสมุดไว้ให้ชัดเจน

แนวการพิจารณาข้อนี้ ผู้เขียนมีประสบการณ์จากการศึกษาและดูงานห้องสมุดในประเทศสิงคโปร์ ซึ่งให้ความสำคัญเรื่องลิขสิทธิ์เป็นอย่างมาก ภายในห้องสมุดติดประกาศไว้อย่างชัดเจน มีคำเตือนตั้งแต่หน้าแรกของการเข้าใช้งาน Digital Library มีการกำหนดเป็นข้อปฏิบัติอย่างละเอียดไว้ใน Library Rules โดยชี้ชัดวัตถุประสงค์ของการทำเนาเอกสารเพื่อการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเท่านั้น ตัวอย่าง :-

Attention

These dissertations / theses / academic - exercises may be used only for private study or research purposes. No part of this work may be reproduced without permission* quoted without acknowledgement and no information derived from it may be published

without the copyright owner's written consent.

*Please enquire at the Information Desk.

ตลอดจนการใช้เครื่องถ่ายเอกสารประเภทหยอดเหรียญหรือใช้บัตร ซึ่งผู้ถ่ายเอกสารดำเนินการเองนั้น จะมีข้อดีคือห้องสมุดไม่ต้องระมัดระวัง ความรับผิดชอบเป็นของผู้ถ่ายเอกสารทั้งหมด เมื่อถึงเวลาที่มีการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ คงเป็นเรื่องใหญ่ที่ห้องสมุดและผู้ประกอบการถ่ายเอกสารต้องพิจารณารูปแบบการดำเนินงานให้ชัดเจนภายใต้หลักการและกลไกทางกฎหมายที่แก้ไขใหม่

เมื่อ 4 ปีมาแล้ว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางของประเทศไทย ได้มีการตัดสินคดีที่สำนักพิมพ์ต่างประเทศเป็นโจทก์ร่วมฟ้องร้านถ่ายเอกสารแห่งหนึ่งในการจัดทำสำเนาหนังสือประกอบการเรียนการสอนเพื่อจำหน่าย ซึ่งคดีถึงที่สุดไปแล้ว ตลอดจนมีกระแสข่าวว่าสำนักพิมพ์ต่างประเทศส่งผู้แทนเข้ามาสำรวจ Collection ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยหลายแห่ง โดยมุ่งประเด็นการทำซ้ำ ดังนั้นห้องสมุดจึงจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ตามกติกาข้อตกลงและปกป้องตนเองด้วย ในขณะที่ต้องเดินสายกลางระหว่างการให้บริการกับการเคารพในลิขสิทธิ์ของผู้อื่น

สนใจเรื่องราวกฎหมายลิขสิทธิ์กับงานห้องสมุดของรองศาสตราจารย์รัชชัย ศุภผลศิริ และรายละเอียดในคดีลิขสิทธิ์ ซึ่งท่านผู้พิพากษาวิชชัย อริยะนันท์ทกะ ให้ความอนุเคราะห์เผยแพร่ ได้จากเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ลิขสิทธิ์ในงานห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศ" โดยคณะทำงานเพื่อความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาฝ่ายวารสารและเอกสาร

ใครควรเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์วิทยานิพนธ์

ก่อนจะจากกันไป... หากไม่ได้กล่าวถึง ลิขสิทธิ์ในงานวิทยานิพนธ์ก็คงจะล้าสมัยมาก เพราะเป็นคำถามที่ถกเถียงกันทุกครั้งที่มีการสัมมนาที่เกี่ยวข้อง วิทยากรเองก็ไม่สามารถให้คำตอบที่เป็นคำตอบสุดท้ายได้และต้องใช้การตีความที่ละเอียดลึกซึ้ง โดยมีการอ้างถึง มาตรา 8 ว่าเป็นงานสร้างสรรค์โดยอิสระ หรือ มาตรา 14 ที่ว่าหน่วยงานย่อมมีสิทธิ์ในงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นโดยการจ้าง หรือตามคำสั่ง หรือในความควบคุมของตน เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น การที่นิสิตนักศึกษาแต่ละมหาวิทยาลัยจัดทำวิทยานิพนธ์เสนอต่อสถาบันการศึกษาเพื่อให้อบรมการศึกษาตามระเบียบข้อบังคับที่สถาบันการศึกษากำหนดไว้ ลิขสิทธิ์ในงานจึงควรเป็นของใคร ระหว่างผู้ทำวิทยานิพนธ์กับสถาบันการศึกษา

มหาวิทยาลัยบางแห่งมีการระบุไว้ชัดเจน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระบุไว้ในที่ 2 บรรทัดล่างของหน้าปกวิทยานิพนธ์ว่าลิขสิทธิ์เป็นของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธรรมชาติมีระเบียบว่า ลิขสิทธิ์วิทยานิพนธ์เป็นของมหาวิทยาลัย เป็นต้น เชื่อมโยงมาถึงปัจจุบันที่เริ่มมีการจัดทำและนำส่งวิทยานิพนธ์ให้กับสถาบันการศึกษาในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) และสามารถสืบค้นข้อมูลทางออนไลน์ ได้จากเว็บไซต์ของสถาบันนั้นๆ จะมีปัญหาในเรื่องลิขสิทธิ์ตามมาหรือไม่ และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์มีมาตรการทางเทคโนโลยีในการคุ้มครองลิขสิทธิ์สำหรับการเผยแพร่ทางสื่ออินเทอร์เน็ตมาน้อยเพียงใด

สถานการณ์ปัจจุบันพบว่าห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ มีการทำซ้ำวิทยานิพนธ์ โดย

การถ่ายเอกสารเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการเผยแพร่วิทยานิพนธ์มีข้อจำกัด บรรณารักษ์ทั้งหลายจึงพยายามหาหนทางจัดหาเข้ามาให้บริการในห้องสมุดของตน บางแห่งใช้วิธีการยืมระหว่างห้องสมุด ซึ่งมีลายเซ็นบรรณารักษ์รับผิดชอบและขอบริการถ่ายเอกสารทั้งเล่มกรณีนี้ มีผู้รู้ให้คำตอบไว้ว่าบรรณารักษ์สามารถทำซ้ำเพื่อใช้ประโยชน์ในห้องสมุด หรือให้แก่ห้องสมุดอื่นได้ โดยที่ไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนถึงลิขสิทธิ์อันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร แต่พึงระมัดระวังว่า การที่บรรณารักษ์ให้บริการถ่ายสำเนาหนังสือเล่มเดียวกันมากกว่า 1 copy หรือถ่ายสำเนาบ่อยๆ อาจถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ อีกทั้งกรณีผู้ทำวิทยานิพนธ์ คัดลอก ตัดต่อ ทำซ้ำ ตัดแปลง จากเนื้อหาที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้แล้ว และได้รับการอนุมัติจบหลักสูตรการศึกษา เข้าข่ายของการละเมิดลิขสิทธิ์นั้น เจ้าของวิทยานิพนธ์ฉบับดั้งเดิมหรือสถาบันการศึกษาจะดำเนินการอย่างไรดี และเมื่อถึงเวลาที่มีการจัดเก็บค่าตอบแทนลิขสิทธิ์ ใครคือผู้มีสิทธิ์ได้รับผลประโยชน์นี้

บทสรุปจากใจคนทำงาน

ผู้เขียนมีความสุขที่ได้ทำงานร่วมกับคณะทำงานชุดนี้ ได้เพิ่มพูนประสบการณ์ในเรื่องที่สนใจ ภาคภูมิใจที่มีส่วนเป็นแนวร่วมในการนำเสนอปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องบ่อยครั้งที่ได้เชิญชวนชาวบรรณารักษ์อื่นๆ และผู้ประกอบการถ่ายเอกสารบางรายเข้าสู่กิจกรรมของคณะทำงานฯ ไม่ว่าจะป็นวิทยากรร่วมบนเวทีสัมมนา เป็นกลุ่มแสดงความคิดเห็นและการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่อง

กฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งอีกไม่นานนี้เราคงจะมี แนวทางการใช้ลิขสิทธิ์ที่เป็นธรรม (Guidelines for fair use) ออกมาให้ใช้กัน เพื่อเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานโดยฉันทายที่สุด..... เป็นความรู้ลึกประทับใจส่วนตัว ที่ได้พบปะ พูดคุยกับนักเขียนในดวงใจ ซึ่งไม่ใช่โอกาสที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายนัก ไม่ว่าจะเป็นคุณประภัสสร เสวิกุล เจ้าของบทประพันธ์ เวลาในขวดแก้ว ที่หลายคนน้ำตาซึมทุกครั้ง ที่ได้อ่าน นามปากกาอาริตา ผู้กำหนดชะตาชีวิตของสิลา ลูกกตัญญูในไฟล้างไฟ ความสุภาพ นุ่มนวลของคุณบูรพา ทายาทของ

คุณสง่า อารัมภีร์ หรือแม้แต่ คุณสิบศักดิ์ ศิริจรรยา ผู้สนใจหนังสือทำมือ น้ำใจไมตรี จากรองศาสตราจารย์อรพรรณ พันธ์พัฒนา และคุณนุสรุภา กาญจนกุล ซึ่งได้กลายมาเป็น ที่ปรึกษาและผู้ไขข้อข้องใจ และขอขอบคุณ นักกฎหมายคนเก่งคุณรุทร นพคุณ ที่ได้ให้คำแนะนำในเรื่องลิขสิทธิ์ผลงานเขียนตำราเรียนของคุณชลิต รุ่งเรืองศิลป์ บุคคลในครอบครัวเดียวกันของผู้เขียน และลิขสิทธ์นั้นเป็นของสำนักพิมพ์ตามข้อตกลงต่อกัน อย่างนี้จะไม่ให้บอกว่า... มีความสุขและชื่นชมคณะทำงานฯ ได้อย่างไร :)

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย